

NILAI AL-ISTI'ARAH DARI SUDUT BALAGHAH

Dr. Mohamad Syukri bin Abd Rahman (KUIS)
Prof.Madya Dr.Haji Mohammad bin Seman (UM)
msyukri@kuis.edu.my

ABSTRAK

Al-'Istif'arat merupakan gayabahasa ilmu al-Bayan yang mempunyai kehalusan dari segi olahan bahasa dan kesan kepada penutur dan individu kedua, keindahan imaginasi dan kesempurnaan dari segi penyampaian maksud. Ia lahir daripada al-tashbih al-mudmar Fi al-nafs (perumpamaan yang disembunyikan di dalam hati) secara seponatan bukan rekaan. Artikel ini akan membincangkan tentang nilai al-'Istif'arat dari sudut balaghah. Antara perkara-perkara yang akan dibincang ialah definisi al-'Istif'arat, al-'Istif'arat dan al-Tashbih, adakah al-'Istif'arat Majaz Lughawi atau Majaz 'Aqli, ketetapan makna al-'Istif'arat, al-'Istif'arat pada nama-nama Khas, faktor-faktor penggunaan al-'Istif'arat, perkara-perkara yang menentukan keindahan al-'Istif'arat dan nilai al-'Istif'arat dari segi Balaghah. Antara tujuan analisis tersebut adalah untuk melihat dengan lebih dekat nilai al-'Istif'arah dari sudut balaghah. Dapatan kajian ini diharap akan menyumbang kepada perkembangan penghayatan ilmu balaghah Arab di bumi Malaysia tercinta.

1 Definisi al-'Istif'arat

1.1 Al-'Istif'arat Dari Segi Bahasa

Ibn Manzur berdasarkan pandangan al-Lihyani mendefinisikan al-'istif'arat dari segi bahasa dengan maksud pinjaman. Ini dapat dilihat pada huraian beliau tentang kalimah tersebut dalam *mu'jam Lisan al-'Arab* sebagaimana berikut:

¹(وَتَعَوَّرَ وَاسْتَعَارَ طَلَبُ الْعَارِيَةِ وَاسْتَعَارَهُ الشَّيْءُ وَاسْتَعَارَهُ مِنْهُ طَلَبٌ مِنْهُ أَنْ يُعِيرَهُ إِيَّاهُ هَذِهِ عَنِ اللَّحْيَانِيِّ)

Selain dari Ibn Manzur, 'Abd al-Rahman Hasan al-Habannakat al-Midani juga mendefinisikannya dengan maksud pinjaman, iaitu meminta sesuatu untuk dimanfaatkan pada masa tertentu tanpa bayaran dengan syarat peminjam tersebut mengembalikannya kepada pemilik apabila tamat tempoh pinjaman atau apabila ia diminta oleh pemiliknya supaya dikembalikan.² Definisi yang sama turut disepakati oleh Fadl Hasan 'Abbas. Beliau mendefinisikan al-'Istif'arat dengan maksud pinjaman, iaitu memindahkan sesuatu daripada seseorang kepada individu lain. Selain dari itu, beliau mendefinisikan al-'Istif'arat dengan maksud mengangkat dan mengubah (mengalih), contohnya ayat: *اسْتَعَارَ فُلَانٌ مِنْ كِنَانَتِهِ سَهْمًا* bermaksud "Si fulan mengangkat dan mengalihkan panah daripada busurnya ke tangan".³ Takrifan ini diperkukuhkan dengan sabda Nabi s.a.w:

مَثَلُ الْمُنَافِقِ كَالشَّاةِ الْعَارِيَةِ بَيْنَ عَنَمَيْنِ⁴

Maksudnya: Perumpamaan orang munafik seperti seekor kambing betina yang keliru mengikuti dua ekor kambing jantan.

Hadis Riwayat Muslim

Selain dari itu, beliau menjelaskan hadis di atas dengan firman Allah SWT dalam ayat berikut:

¹ Ibn Manzur (1968), *Lisan al-'Arab*, op.cit, j.4, h.612.

² 'Abd al-Rahman Hasan Habannakat al-Midani (1996), op.cit, j.2, h.229.

³ Fadl Hasan 'Abbas(1997), op.cit, j.2, h.157.

⁴ Muslim bin Hajjaj 'Abu: al-Husayn al-Qushayri al-Naysaburiyy (1992), *Sahih al-Muslim*, Kitab Sifat Orang Munafiq dan Hukuman ke atas Mereka, no hadis 6992.

مُذَبِّبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾

Maksudnya: Mereka berkeadaan *mudhabdhab* (tidak mempunyai pendirian yang tetap) antara (iman dan kufur) itu ; mereka tidak berpihak terus kepada golongan (kafir) dan tidak pula berpihak kepada golongan (yang beriman).

Surah al-Nisa: (4) : 143.

1.2 Al-'Istif'arat Dari Segi Istilah

Dari segi istilah *al-'Istif'arat* bermaksud penggunaan lafaz tertentu tanpa mengikut makna asal yang ditetapkan berpandukan kepada hubungan keserupaan sifat di antara makna asal dan makna kedua serta wujud *qarinat* (kaitan) yang menghalang daripada penggunaan makna asal.⁵

Di sini jelas menunjukkan bahawa *al-'istif'arat* dari segi istilah lahir daripada maksud *al-'Istif'arat* dari segi bahasa.⁶ Selain dari itu perlu dinyatakan di sini bahawa *al-'Istif'arat* mempunyai banyak definisi dari segi istilah namun maksudnya secara umum merujuk kepada asas yang sama⁷ sebagaimana takrif di atas. Ia merupakan majaz dari segi penggunaan bahasa⁸ dan merupakan *tashbih* yang hanya mempunyai salah satu daripada dua rukun utama, iaitu lafaz bandingan (*mushabbah*) dan lafaz yang dibandingkan (*mushabbahbih*). Pada masa yang sama dihafazkan sifat (*wajh al-shabah*) bagi *mushabbat* dan *mushabbahbih* dan medium perbandingan (*'adat al-tashbih*).⁹ Oleh yang demikian *al-tashbih* merupakan asas kepada *al-'Istif'arat* dan *al-'Istif'arat* merupakan cabang kepada *al-tashbih*. Keadaan ini menjadikan sebahagian ulama Balaghah keliru dalam membezakan di antara kedua-dua topik tersebut, lalu mereka menganggap sebahagian daripada *al-tashbih* sebagai *al-'Istif'arat* dan sebahagian daripada *al-'Istif'arat* sebagai *al-tashbih*.¹⁰

Hakikatnya *al-'Istif'arat* mempunyai maksud yang lebih mendalam (*ablagh*) berbanding *al-tashbih* kerana penggunaan *al-tashbih* tidak dapat dipisahkan daripada dua rukun utama, iaitu lafaz bandingan (*mushabbah*) dan lafaz yang dibandingkan (*mushabbahbih*) sekalipun penggunaannya secara mendalam (*ablagh*). Ia membayangkan perbezaan di antara *mushabbah* (pembayang) dan *mushabbahbih* (pembayang maksud). Selain itu, ia menggambarkan hubungan di antara keduanya bersifat persamaan bukan bersifat penyatuan sebagaimana *al-'Istif'arat*.¹¹ Oleh yang demikian menjadi syarat kepada *al-'Istif'arat* melupakan *al-tashbih* dan menganggap *al-mushabbah* satu bahagian daripada *al-mushabbahbih*. Maka *al-'Istif'arat* tidak mempunyai *wajh al-shabah* (sudut/aspek perbandingan) dan *'adat al-tashbih* secara lafaz ataupun *taqdir*. Demikian juga tidak dihipunkan padanya *mushabbah* dan *mushabbahbih* dalam bentuk perkhayaban (cerita) yang dikaitkan dengan *al-tashbih* dalam keadaan-keadaan berikut :¹²

⁵ Abd al-Rahman Hasan Habannakat al-Midani (1996), *op.cit*, j.2, h.229.

⁶ Fadl Hasan Abbas (1997), *op.cit*, j.2, h. 157.

⁷ Ghazi Yamut (1995), *'Ilm 'Asalib al-Bayan*, c.2. Beirut: Dar al-Fikr al-Lubnaniyy, h.239.

⁸ Abd al-Rahman Hasan Habannakat al-Midani (1996), *op.cit*, j.2, h.229.

⁹ Ahmad Mustafa al-Maraghi (2002), *'Ulum al-Balaghat, al-Bayan Wa al-Ma'ani Wa al-Badi'*, c.4. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyat, h.260.

¹⁰ Ghazi: Yamut (1995), *op.cit*, h.239.

¹¹ Ahmad Mustafa al-Maraghi (2002), *op.cit*, h.260.

¹² *Ibid*, h.260-261.

1. *Al-Mushabbahbih* menjadi *khavar* kepada *al-mushabbah* atau mengikut hukum *khavar* sebagaimana pada bab (كَانَ), (إِنَّ) dan *al-maf'ul al-thani* pada bab (ظَنَّ), contohnya:

i. أَنْتُمْ الشُّعَارُ وَالنَّاسُ الدُّنَا

ii. إِنَّ مُحَمَّدًا قَدِي فِي عَيْنِ إِبْرَاهِيمَ

قَالَ الْبَحْتَرِيُّ :

بَنَتْ بِالْفَضْلِ وَالْعُلُوِّ فَأَصْبَحَتْ سَمَاءً وَأَصْبَحَ النَّاسُ أَرْضًا

iii. Rasulullah s.a.w bersabda:

لَا تَتَّخِذُوهَا كِرَاسِي لِأَحَادِيثِكُمْ فِي الطُّرُقِ وَالْأَسْوَاقِ

2. *Al-Mushabbahbih* menjadi *ha:l*, contohnya:

بَدَتْ قَمَرًا وَمَالَتْ حُوطَ بَانَ وَفَاحَتْ عَنَبْرًا وَرَنْتَ غَزَالًا

3. *Al-Mushabbahbih* menjadi *sifat*, contohnya:

هَذِهِ امْرَأَةٌ قَمَرٌ

Maksudnya : Perempuan ini umpama rembulan.

4. *Al-Mushabbahbih* menjadi *muda:f*, contohnya:

وَالرَّيْحُ نَعِبْتُ بِالْعُصُونِ وَقَدْ جَرَى ذَهَبُ الْأَصِيلِ عَلَى الْجَيْنِ الْمَاءِ

5. *Al-Mushabbahbih* menjadi *masdar mubayyin li naw'ih*, contohnya firman Allah SWT:

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ
بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾

Maksudnya: Dan engkau melihat gunung-ganang, engkau menyangkanya tetap membeku, pada hal ia bergerak cepat seperti bergeraknya awan.

Surah al-Naml (27) : 88.

6. *Al-Mushabbahbih* menerangkan *al-mushabbah* secara jelas, contohnya firman Allah s.w.t :

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ط

Maksudnya: Sehingga nyata kepada kamu benang putih (cahaya siang) dari benang hitam (kegelapan malam)
Surah al-Baqarah (2): 187.

Di sini dijelaskan benang putih (الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ) dengan kalimah fajar (الْفَجْرُ) secara jelas.

7. *Al-Mushabbahbi* menerangkan *al-mushabbah* secara tersembunyi, contohnya firman Allah s.w.t :

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ط

Maksudnya: Sehingga nyata kepada kamu benang putih (cahaya siang) dari benang hitam (kegelapan malam)

Surah al-Baqarah (2) : 187.

Di sini dijelaskan benang hitam (الْخَيْطُ الْأَسْوَدُ) dengan malam (اللَّيْلُ) secara tersembunyi.

Daripada perbincangan di atas dapat dirumuskan bahawa *al-'Istif'araṭ* boleh dirujuk kepada metafora, iaitu pemakaian kata-kata yang menyatakan sesuatu makna atau maksud yang lain daripada makna biasa atau makna sebenar perkataan yang berkenaan (sebagai perbandingan atau kiasan).¹³ Bagaimanapun masih terdapat perbezaan di antara *al-'Istif'araṭ* dan metafora kerana *al-'Istif'araṭ* hanya mempunyai salah satu daripada dua rukun utama *al-tashbi:h* (samada *al-mushabbah* atau *al-mushabbahbi*) dan tidak mempunyai rukun-rukun yang lain, manakala metafora pula mempunyai beberapa keadaan berikut:

- Samada ia mempunyai kedua-dua rukun tersebut atau salah satu daripadanya.
- Samada ia mempunyai wajah *al-shabah* atau tidak.

Metafora dalam bahasa Melayu diklasifikasikan sebagai bahasa kiasan bukan peribahasa, iaitu kiasan yang tidak menggunakan seolah-olah, ibarat, seakan-akan, bak, seperti, laksana, macam, bagai dan umpama. Contohnya, "Budak itu lembu". Lafaz lembu ialah metafora. Ayat ini berbeza daripada ayat "Budak itu bodoh seperti lembu" kerana lembu dalam ayat ini merupakan perumpamaan kerana terdapat perkataan seperti sebelumnya.¹⁴

2 *Al-'Istif'araṭ* dan *al-Tashbi:h*

Jumhur ulama balaghah berpendapat bahawa *al-'Istif'araṭ* tertegak di atas *al-Tashbi:h*, bahkan ungkapan al-Sakaki menggambarkan bahawa *al-'Istif'araṭ* adalah *al-Tashbi:h*. Oleh yang demikian *al-Tashbi:h* merupakan induk kepada *al-'Istif'araṭ* dan *al-'Istif'araṭ* merupakan cabang kepada *al-Tashbi:h*.¹⁵

¹³ Dewan Bahasa dan Pustaka (2005), Kamus Dewan, Edisi Keempat. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, h.1029.

¹⁴ Abdullah Hasan dan Ainun Muhammad (1993), Kamus Peribahasa Lengkap, Terbitan Pertama, Kuala Lumpur: Utusan Publication & Distributors Sdn. Bhd, h.xiii.

¹⁵ Shafi' al-Sayyid (1995), *al-Ta'bir al-Bayani Ru'yaṭ Balaghiyyat Naqdiyyat*, c.4. Madinat Nasr Kaherah: Dar al-Fikr al-'Arabiyy. h.122.

Topik ini akan disentuh secara terperinci dalam topik Nilai *al-'Istif'arat* Dari Segi Balaghah memandangkan topik tersebut membincangkan tentang balaghah *al-'Istif'arat* dan keindahannya secara mendalam. Ia banyak menyentuh tentang perbezaan *al-'Istif'arat* dan *al-Tashbih*

3 Adakah *Al-'Istif'arat* Majaz Lughawi atau Majaz 'Aqli

Jumhur ulama berpendapat bahawa *al-'Istif'arat* merupakan *Majaz Lughawi*. Pandangan ini disokong oleh 'Abd al-Qahir al-Jurjani dalam bukunya *'Asrar al-Balaghat*.¹⁶ Pandangan ini berasaskan hujah bahawa *al-'Istif'arat* merupakan hasil pindahan (pinjaman) *al-Mustaf'ar* daripada maksud asal mengikut penggunaan bahasa kepada maksud yang lain.¹⁷

Sementara ulama yang lain berpandangan bahawa *al-'Istif'arat* merupakan *Majaz 'Aqli*, iaitu *Majaz* yang berasaskan akal bukan bahasa.¹⁸ Pandangan ini dipilih oleh 'Abd al-Qahir al-Jurjani dalam bukunya *Dala'il al-'I'jaz*.¹⁹ Ia bersandarkan kepada hujah-hujah berikut:

1. *Al-'Istif'arat* tidak dinisbahkan kepada *al-mushabbah* kecuali selepas ia memasuki jenis *al-mushabbahbih*. Ini kerana sekiranya perpindahan nama semata-mata dianggap sebagai *al-'Istif'arat*, maka kata-kata nama seperti Yazid dan Yashkur berhak dikategorikan sebagai *al-'Istif'arat*. Selain dari itu, kedudukan *al-'Istif'arat* yang lebih tinggi berbanding hakikat juga boleh dijadikan hujah kepada kenyataan di atas. Ini kerana tidak ada nilai balaghah pada penggunaan nama tanpa makna.²⁰
2. *Al-'Istif'arat* bukan sekadar penggunaan lafaz yang berlainan daripada maksud asal, kerana keadaan ini tidak menunjukkan unsur-unsur balaghah. Sebaliknya proses akal memainkan peranan penting dalam melahirkan balaghah *al-'Istif'arat*.²¹
3. Sekiranya *al-'Istif'arat* bukan merupakan *majaz 'aqli* nescaya tidak akan wujud unsur-unsur ketakjuban. Ini kerana *al-'Istif'arat* berdasarkan *al-majaz al-lughawi* hanya merupakan perpindahan makna dari segi bahasa kepada makna yang lain, sedangkan dalam hal ini akal memainkan peranan yang amat penting.²²

Dalam mentahkik dua pandangan di atas Syeikh 'Ahmad Mustafa al-Maraghi menyatakan bahawa pandangan jumhur ulama lebih tepat berbanding pandangan kumpulan kedua. Beliau bersandarkan kepada hujah-hujah berikut:²³

1. Dakwaan bahawa *al-'Istif'arat* tidak dinisbahkan kepada *al-mushabbah* kecuali selepas ia memasuki jenis *al-mushabbahbih* tidak menafikan bahawa ia digunakan dengan makna yang tidak ditetapkan dari segi bahasa.
2. Dakwaan sekiranya *al-'Istif'arat* bukan merupakan *majaz 'aqli* nescaya tidak akan wujud unsur-unsur ketakjuban, beliau berpendapat bahawa *al-'Istif'arat* terbina di atas asas pengabaian *al-tashbih* dan dakwaan bahawa *al-mushabbahbih* merupakan 'ain kepada *al-mushabbah*. Maka makna asal bagi *al-mushabbahbih* adalah makna hakiki bukan makna dakwaan.

¹⁶ 'Ahmad Mustafa al-Maraghi(2002), *op.cit*, h.263.

¹⁷ Fadl Hasan 'Abbas(1997), *op.cit*, j.2, h. 159.

¹⁸ 'Abd al-Rahman Hasan Habannakat al-Midani (1996), *op.cit*, j.2, h.233.

¹⁹ 'Ahmad Mustafa al-Maraghi(2002), *op.cit*, h.263.

²⁰ *Ibid*. Lihat juga 'Abd al-Rahman Hasan Habannakat al-Midani (1996), *op.cit*, j.2, h.233.

²¹ 'Abd al-Rahman Hasan Habannakat al-Midani (1996), *Ibid*, j.2, h.233.

²² Fadl Hasan 'Abbas(1997), *op.cit*, j.2, h. 159.

²³ 'Ahmad Mustafa al-Maraghi(2002), *op.cit*, h.264.

Selain dari Syeikh 'Ahmad Mustafa al-Maraghi, Syeikh 'Abd al-Rahman Hasan Habannakat al-Midani juga condong kepada pandangan jumbuh ulama. Beliau berpendapat bahawa setiap *al-Majaz al-Lughawi* samada *al-'Istif'arat* atau *al-Majaz al-Mursal* bukan sekadar merupakan tindak balas bahasa secara spontan (*harakat 'aliyat lughawiyat*) yang sempurna dengan penggunaan lafaz tertentu tanpa mengikut makna asal yang ditetapkan, bahkan setiap majaz mesti mempunyai proses akal atau perasaan dalaman memperbetulkan imaginasi penutur dalam penggunaan lafaz tersebut. Dalam hal ini beliau menegaskan bahawa pemindahan (peminjaman) dalam penggunaan lafaz tidak berlaku pada *majaz 'aqli*, bahkan ia merupakan proses pemikiran atau perasaan dalaman semata-mata. Hal ini berbeza dengan *majaz lughawi* di mana ia mempunyai unsur pemindahan (peminjaman) tersebut serta bergantung kepada proses pemikiran atau perasaan dalaman.²⁴

4 Ketetapan Makna *al-'Istif'arat*

Menjadi kemestian bahawa makna *al-majazat al-lughawiyat al-mufradat* tetap kekal sebagaimana asal, kecuali dengan keizinan dan penyesuaian dari segi bahasa. Oleh yang demikian peminjaman kata singa untuk maksud orang yang berani kerana kedua-duanya mempunyai sifat keberanian tidak boleh ditukar kepada maksud *al-'abkhar* (orang yang mempunyai bau mulut yang busuk) dengan sebab *al-'alaqat al-mushabahat* di antara keduanya. Demikian juga peminjaman kata pokok tamar untuk maksud orang yang tinggi kerana kedua-duanya mempunyai sifat yang sama tidak boleh ditukar kepada maksud tali. Bagaimanapun keadaan ini berbeza dari *al-majazat al-'aqliyyat* di mana maknanya boleh berubah dan tidak kekal sebagaimana asal.²⁵

5 *Al-'Istif'arat* Pada Nama-nama Khas

Al-'Istif'arat tidak digunakan pada nama-nama khas yang berkaitan dengan individu tertentu, kerana ia berasaskan kepada tanggapan bahawa *al-mushabbah* dimasukkan ke dalam jenis *al-mushabbahbih*. Keadaan ini tidak berlaku pada nama-nama khas tersebut. Bagaimanapun harus digunakan *al-'Istif'arat* pada nama-nama khas tersebut apabila ia mengandungi maksud sifat, seperti nama Hatim mengandungi maksud pemurah dan Madir mengandungi maksud orang yang bakhil. Maka harus dikatakan : "Saya melihat Hatim" apabila dilihat orang yang pemurah dengan maksud *al-'Istif'arat*. Contohnya ungkapan Shawqi tentang Mustafa Kamal:

اللَّهُ أَكْبَرُ كَمِّ فِي الْفَتْحِ مِنْ عَجَبٍ يَا خَالِدَ التُّرِكِ جَدُّ خَالِدِ الْعَرَبِ

Maksudnya: Allah Yang Maha Besar alangkah kagumnya pembukaan. Wahai Khalid Turki perbaharuilah Khalid berbangsa Arab.²⁶

6 Faktor-faktor Penggunaan *Al-'Istif'arat*

Faktor-faktor penggunaan *al-'Istif'arat* pada asasnya merujuk kepada faktor-faktor penggunaan al-majaz itu sendiri. Faktor-faktor tersebut samada berkaitan dengan lafaz atau dengan makna atau dengan kedua-duanya sekali sebagaimana berikut:²⁷

1. Antara faktor yang berkaitan dengan lafaz ialah :
 - Apabila *al-majaz* lebih ringan daripada *al-haqiqat*.
 - Apabila *al-majaz* lebih sesuai untuk *qafiyat* atau *sajf* berbanding *al-haqiqat*.

²⁴ 'Abd al-Rahman Hasan Habannakat al-Midani (1996), *op.cit*, h.233 dan 235.

²⁵ 'Ahmad Mustafa al-Maraghi(2002), *op.cit*, h.296.

²⁶ 'Abd al-Muta'al al-Sa'idi(2000), *op.cit*.h.95-96.

²⁷ 'Ahmad Mustafa al-Maraghi(2002), *op.cit*, h.296-297.

- Apabila *al-majaz* lebih sesuai digunakan berbanding lafaz *al-haqiqat* yang bersifat janggal dan keras.

2. Antara faktor yang berkaitan dengan makna ialah niat untuk mengagungkan seseorang, seperti ucapan: *سَلَامٌ عَلَى الْمَجْلِسِ ، أَلْكَرِيمِ عَادِلًا* , dengan tujuan memuliakan individu kedua tanpa menggunakan gelaran atau *mubalaghat* yang ringkas.

3. Antara faktor yang berkaitan dengan lafaz dan makna ialah memperelokkan lafaz dan menghalusi makna agar sesuatu yang diketahui sebahagiannya oleh seseorang mendorongnya untuk mengetahui sebahagian yang lain yang belum diketahui. Hal ini tidak mudah berlaku kecuali dengan *al-majaz*. Ia berlainan daripada penggunaan gaya bahasa *al-haqiqat* yang mendedahkan maklumat secara keseluruhan. Oleh yang demikian penggunaan gaya bahasa *al-majaz* lebih sesuai untuk mengelokkan percakapan.

7 Perkara-perkara yang Menentukan Keindahan *Al-'Istifarat*

Sebagaimana keindahan unsur-unsur balaghah yang lain yang bergantung kepada syarat-syarat tertentu, *al-'Istifarat* juga amat bergantung kepada syarat-syarat tentu bagi menjamin keindahannya. Antara syarat-syarat tersebut ialah:²⁸

1. Mengambil kira perkara-perkara yang menentukan keindahan *al-tashbih* secara keseluruhan, kerana *al-'Istifarat* merupakan cabang kepada *al-tashib*. Perkara-perkara tersebut ialah keserasian di antara *al-mushabbah* dan *al-mushabbahbih*.

2. Terdapat *wajh al-shabah* yang jelas, menjadikannya hampir kepada sumber asal serta mudah dihayati. Keadaan ini berlaku apabila *wajh al-shabah* pada *al-mushabbahbih* menjadi sifat yang diketahui umum, seperti cahaya dan keelokkan untuk matahari, bau harum untuk kasturi, manis untuk madu dan berani untuk singa.

3. Lafaz *al-'Istifarat* jauh daripada unsur-unsur *al-tashbih*. Keadaan tersebut berlaku apabila disebut *al-mushabbah* dalam bentuk perkhawaran tentang *al-tashbih* sedangkan *al-'Istifarat* tidak membatalkannya.

4. Menjaga lafaz dan makna
Keadaan ini berlaku dengan mengelakkan lafaz daripada *tanafur al-huruf* dan *al-ta'qid al-lafzi* serta menjadikan makna betul dan tepat.

5. Bersesuaian dengan masa dan tempat.
Dalam hal ini, menjadi satu keaiban apabila orang-orang bandar berinteraksi menggunakan kalimah kesan-kesan runtunan, tempat-tempat pembuangan sampah dan seumpamanya daripada perkara yang tidak bersesuaian dengan penduduk kota dan bandar.

8 Nilai *al-'Istifarat* Dari Segi Balaghah

^cAbd al-Qahir al-Jurjani menjelaskan di dalam bukunya "*Dala'il al-'Ijaz*" bahawa apabila dikatakan "Saya melihat seekor singa" (seorang lelaki yang berani) dengan menghazafkan semua rukun *al-tashbih* kecuali *al-mushabbahbih*, maka di sini berlaku kesopanan dalam meletakkan maksud yang diinginkan, iaitu keberanian yang luar biasa. Keadaan ini menjadikannya sesuatu yang pasti berlaku. Ini kerana seekor singa mesti mempunyai sifat keberanian dan ketiadaan sifat tersebut menjadi satu

²⁸ ^cAbd al-Muta' al al-Sa'idi(2000), *op.cit*, h.103-106.

perkara yang mustahil. Keadaan ini berbeza dengan penggunaan *al-tashbih* yang tidak memberi maksud kepastian, bahkan ia masih kesamaran di antara berlaku atau tidak.²⁹

Selain dari penjelasan di atas, ^cAbd al-Qahir al-Jurjani menyatakan bahawa penggunaan *al-'Isti'arat* dalam pengolahan ayat akan memberikan makna yang banyak dengan penggunaan lafaz yang sedikit.³⁰ Dalam hal ini salah seorang pengkritik sastera Eropah menyatakan bahawa dengan penggunaan *al-'Isti'arat* manusia mampu mengungkapkan makna yang pelbagai tanpa menggunakan olahan ayat yang pelbagai sebagaimana ketetapan tatabahasa. Contohnya :³¹

السَّفِينَةُ تَحْرُثُ الْأَمْوَاجَ. Ayat ini memberi maksud yang amat luas merangkumi ayat-ayat berikut :

- عَمَلُ السَّفِينَةِ فِي الْأَمْوَاجِ شَبِيهُ بِعَمَلِ الْمِحْرَاثِ فِي الثَّرْبَةِ
- السَّفِينَةُ تَحْرُثُ الْأَمْوَاجَ وَالْمِحْرَاثُ يَحْرُثُ الثَّرْبَةَ
- السَّفِينَةُ مَعَ الْأَمْوَاجِ مِثْلُ الْمِحْرَاثِ مَعَ الثَّرْبَةِ

Sesetengah ulama menyifatkan sebab keberkesanan *al-'Isti'arat* berbanding *al-tashbih* adalah kerana *al-tashbih* mempunyai dua rukun utama, iaitu lafaz bandingan (*mushabbah*) dan lafaz yang dibandingkan (*mushabbahbih*). Ia menunjukkan pertentangan di antara keduanya dan hubungan antara keduanya hanyalah bersifat keserupaan dan berhampiran. Ia tidak mencapai tahap penyatuan di antara dua rukun utama tersebut, demikian juga tidak mencapai tahap *mushabbah* menjadi satu bahagian daripada *mushabbahbih* sebagaimana *al-'Isti'arat*.³²

Selain dari keistimewaan di atas *al-'Isti'arat* mempunyai *maqam* (konteks) yang berbeza dari *al-tashbih* dan *al-haqiqat*, di mana *maqam al-'Isti'arat* merupakan *maqam ta'kid* atau *maqam mubalaghat* (keterlaluan) dalam memberi pujian atau celaan atau kebanggaan atau seumpamanya. Di samping *maqam* tersebut di atas aspek kematangan dan kebijaksanaan para pendengar juga perlu dijadikan sebagai asas pertimbangan keberkesanan sesuatu komunikasi.³³

Dalam hal yang sama ^cAbd al-Rahman Hasan Habannakat al-Midani menyatakan sebab kenapa *al-'Isti'arat* menduduki tempat yang lebih tinggi daripada *al-tashbih* dari segi keaslian, antaranya:³⁴

1. Ia lebih mendalami gaya bahasa *al-bayan ghayr al-mubashir* berbanding *al-tashbih*.
2. Ia melupakan *al-tashbih* yang merupakan asal baginya. Ini kerana *al-'Isti'arat* membayangkan kesatuan di antara *al-mushabbah* dan *al-mushabbahbih*.³⁵
3. Ia merangsang bagi menarik perhatian orang-orang yang bijaksana yang mempunyai citarasa kesusasteraan. Selain dari itu ia mendominasi bagi memberi peringatan dan mempengaruhi mereka, lebih-lebih lagi apabila ia merupakan sesuatu yang janggal yang tidak dapat dikesan kecuali ahli balaghah yang bijaksana.

²⁹ ^cAbd al-Qahir al-Jurjani(t.t), *Dala'il al-'I'jaz Fi 'Ilm al-Ma'ani*. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyat, h. 58.

³⁰ Shafi' al-Sayyid (1995), *op.cit*, h.122-123.

³¹ *Ibid*, h.123, dipetik dari Winifred (1972), *The Language Poets Use*. London : (t.p), h. 56-57.

³² ^cAbd al-Muta'al al-Sa'idi(2000), *op.cit*, h.90.

³³ *Ibid*, h.91.

³⁴ ^cAbd al-Rahman Hasan Habannakat al-Midani (1996), *op.cit*, j.2, h.263.

³⁵ Lihat juga Ghazi Yamut(1995), *op.cit*, h.273.

Bagaimanapun kedudukan tersebut bukan menjadi sesuatu yang mutlak, kerana kadang-kadang situasi penutur dan topik perbincangan memerlukan kepada penggunaan *al-tashbih*, lalu *al-tashbih* lebih berkesan (*ablagh*) daripada *al-'Istif'arat*.³⁶

Dalam aspek yang lain, peningkatan keindahan dan kekreatifan *al-'Istif'arat* dapat dilihat berdasarkan kepada himpunan unsur-unsur tertentu yang terikat dengan syarat *wajh al-shabbh* tidak tersembunyi dan tidak mempunyai unsur sangkaan buruk (*'istihjan*)³⁷ Antara unsur-unsur tersebut ialah:³⁸

1. Olahan bahasa yang tidak mempunyai unsur-unsur yang membayangkan *al-tashbih* sebagai induk kepada *al-'Istif'arat*. Hal ini tidak termasuk *qarinat* yang menghalang daripada penggunaan maksud asal.
2. *Wajh al-shabbh* yang jarang digunakan para penulis, para penyair dan para pemedato samada secara lisan atau penulisan.
3. *Al-'Istif'arat* yang aneh dari segi pangkalnya ataupun dari segi unsur-unsur yang mempunyai kaitan dengannya.
4. *Al-'Istif'arat* yang berasaskan kepada sumber yang halus dan mendalam serta jelas.
5. *Al-'Istif'arat* yang mempunyai pendetilan dan pembahagian yang jelas.
6. *Al-'Istif'arat* yang mempunyai kaitan dengan *tarshih* yang mengukuhkannya.

Selain dari perkara di atas, dapat disimpulkan bahawa *bala:ghat al-'Istif'arat* dapat dilihat dengan jelas pada fungsi *al-'Istif'arat* sebagaimana berikut :

1. Kebanyakan *al-'Istif'arat* digunakan sebagai kekuatan dan pengaruh kepada para pendengar.³⁹
2. Pengaruh *al-'Istif'arat* terhadap perasaan dan jiwa manusia bergantung kepada imaginasi, persembahan imaginasi dan sifat sesuatu perkara dalam bentuk objek sebagaimana lukisan dan fotografi.⁴⁰
3. *Al-'Istif'arat* menggambarkan sesuatu yang bersifat maknawi sebagai objek yang boleh dicapai oleh pancaindera. Maka ia mempunyai kesan yang amat mendalam.⁴¹
4. *Al-'Istif'arat* memberi kesan ke atas jiwa manusia berlipat ganda berbanding penggunaan bahasa biasa.⁴²

³⁶ Abd al-Rahman Hasan Habannakat al-Midani (1996), *op.cit*, j.2, h.263.

³⁷ Antara sifat *wajh al-shabbh* tersembunyi ialah sesuatu yang membawa kepada pemahaman umum dan teka-teki dengan sebab ketidakjelasan pada *al-mushabbah* dan *al-mushabbahbi* atau dengan sebab pandangan dan haluan ahli Balaghah tentang sifat *al-mushabbahbi* yang dijadikan sebagai *wajh al-shabbh*. Manakala *al-'Istihjan* pula ialah *wajh al-shabbh* yang berasaskan kepada kebencian manusia untuk memberi perhatian dan mengingatkannya, contohnya sampah sarap. *Ibid*, h.264.

³⁸ *Ibid*, h.264.

³⁹ 'Abd al-Fattah Lashin(1985), *al-Bayan fi Daw' 'Asalib al-Qur'an*, Kaherah: Dar al-Ma'arif, h.192.

⁴⁰ *Ibid*, h.192.

⁴¹ *Ibid*, h.193.

5. Keindahan *al-'Isti'arat* kelihatan pada imajinasinya tentang maksud yang mempengaruhi jiwa pendengar, lalu ia tersemat di hati secara ringkas dan *mubalaghat* dengan sebab pengabaian *al-tashbih* dan gambaran *al-mushabbah* dalam bentuk *al-mushabbahbih*.⁴³

6. *Balaghat al-'Isti'arat* berlaku dengan sebab ia mempunyai inspirasi dan pengaruh dalam bentuk kesenian yang dibawa oleh lafaz, demikian juga ia mempunyai unsur yang menyembunyikan keterpengaruhan dan menggambarkan emosi. Ruh yang ditiup oleh sasterawan merupakan sesuatu yang memberi tenaga (*hayawiyat*) dan kekuatan.⁴⁴

Dr. Ghazi Yamut menjelaskan bahawa rahsia *balaghat al-'Isti'arat* datang daripada dua sudut, iaitu lafaz dan rekaan. Dari segi lafaz, rahsia tersebut berasaskan kepada struktur *al-'Isti'arat* yang menunjukkan pengabaian *al-tashbih* dan pemerhatian secara sengaja kepada imajinasi gambaran baru yang mengabaikan *al-tashbih* yang tersembunyi. Dari segi rekaan dan keindahan hayalan pula, lapangannya terbuka luas untuk ciptaan dan kreativiti.⁴⁵

9 Penutup

Al-'Isti'arat mempunyai ciri-ciri keistimewaan sebagaimana *al-majaz*. Namun ia mengatasi semua jenis *al-majaz* dari segi kedudukannya yang teratas dan keberkesanannya. Demikian juga ia mempunyai ciri-ciri keistimewaan *al-tashbih*, namun ia mengatasinya dari segi kedudukan dan keberkesanan.

⁴² *Ibid*, h.195.

⁴³ *Ibid*, h.197.

⁴⁴ *Ibid*, h.199.

⁴⁵ Ghazi Yamut(1995), *op.cit*, h.272-273.

Rujukan

'Abd al-Fattah Lashin(1985), *al-Bayan fi Daw' 'Asalib al-Qur'an*, Kaherah : Dar al-Ma'arif

Abdullah Hasan dan Ainun Muhammad (1993), Kamus Peribahasa Lengkap, Terbitan Pertama, Kuala Lumpur : Utusan Publication & Distributors Sdn. Bhd

Al-'Ansari:'Ibn Manzur Jamal al-Din Muhammad bin Mukram (1968). *Lisa:n al-^cArab*. Beirut: Dar Sadir.

Dewan Bahasa dan Pustaka (2005), Kamus Dewan, Edisi Keempat. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka

Fadl Hasan ^cAbbas (1997). *Al-Bala:ghat_u Fununuha wa Afnanuha*, c.4. Yarmouk: Dar al-Furqan Li al-Nashr Wa al-Tawzi.

Ghazi Yamut(1995), *^cIlm 'Asalib al-Bayan*, c.2. Beirut: Dar al-Fikr al-Lubnaniyy

Al-Jurjani ^cAbd al-Qahir (t.t), *Dala'il al-'Ijaz Fi ^cIlm al-Ma^cani*. Beirut: Dar al-Kutub al-^cIlmiyyat_u

Al-Maraghi 'Ahmad Mustafa (2002), *^cUlum al-Balaghat_u, al-Bayan Wa al-Ma^cani Waal-Badi^c*, c.4. Beirut: Dar al-Kutub al-^cIlmiyyat_u

Al-Midani, ^cAbd al-Rahman Hasan Habannakat_u 1996. *Al-Balaghat al-^cArabiyyat, 'Ususuha Wa ^cUlu^muha Wa Fununuha*. Damsyik: Dar al-Qalam, Beirut : Dar al-Sha:miyyat_u.

Al-Naysaburiyy Muslim bin Hajjaj 'Abu al-Husayn al-Qushayri (1992). *Sahih al-Muslim*. Beirut : Dar al-Kutub al-^cIlmiyyat_u.

Al-Sa^cidi ^cAbd al-Muta^cal (2000). *Al-Balaghat_u al-^cAliyat_u Fi ^cIlm al-Bayan*. Kaherah: Maktabat_u al-'Adab.

Shafi^c al-Sayyid (1995), *al-Ta^cbir al-Bayani Ru'ya_t Balaghiyyat_u Naqdiyyat_u*, c.4. Madinat_u Nasr Kaherah: Dar al-Fikr al-^cArabiyy

Winifred (1972), *The Language Poets Use*. London: (t.p)